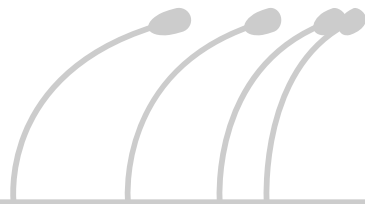

het Vervolg

Peter
Middendorp

Een bijzondere dag

Dinsdagmiddag tegen vieren stond VVD-Kamerlid Jeanine Hennis van haar zetel op, groette enkele directe collega's en begon aan een tochtje over de gangen van het Kamergebouw naar de burelen van de VVD.

Mevrouw Hennis is een liberale liberaal met een lach en de zon op het gezicht. Op televisie zagen we eens hoe zij voor haar werk voor de bescherming van de privacy een staande ovatie kreeg in het Europees Parlement. Verder is misschien van belang dat zij naar anderen lacht. Bij vrolijkheid duiken de mondhoeken naar beneden.

Om zich van de steun van de orthodoxe christenen van de SGP te verzekeren, leverde de VVD maandag een belangrijk deel van zijn 'immateriële agenda' in, de koopzondag bijvoorbeeld, en de wens het verbod op godslastering te schrappen. Sindsdien staat het liberalisme een beetje naakt en kalig voor ons, met overal schrale plekje.

Of kinderen op orthodoxe scholen nu wel of geen voorlichting krijgen over homoseksualiteit – de wereld zal er wel om doordraaien, en de orthodoxe kinderen trouwens ook, maar voor VVD'ers die speciaal voor de ingeleverde punten in de Kamer zaten, zijn het bijzondere dagen. Een enkeling schaamt zich voor zichzelf.

Mevrouw Hennis heeft gelijke behandeling in haar 'portefeuille', en homo-emanipatie. Je moet er natuurlijk zelf voor waken dat ze geen gelijke behandeling en homo-emanipatie in je portefeuille stoppen, maar zij heeft dit nagelaten, en nu is de beschermvrouwe van vrouwen en homo's voorlopig even uitbeschermd.

Het leek een goed moment er eindelijk eens achter te komen of zij naar boven huilt – anatomisch zou het consequent zijn – maar toen zij over de verdieping bij de vergaderzaal naar de roltrappen liep, toonde zij ons slechts een ernstig gezicht.

In het najaar publiceerde Hennis een dagboekje in het maandblad *Opzij*, bijgehouden tijdens de formatie. Zij schreef dat zij niet stond te sprin-

gen om met de PVV samen te werken, maar treurde niet, en ging kleding kopen om er leuk uit te zien met Prinsjesdag; hetgeen overigens is gelukt.

In *Opzij* vertelde ze ook van de dag dat zij in haar postvak een klein foto'tje van plastic vond. Op internet las zij daarop een open brief, aan haar gericht. We parafaseren kort: juist u, die niet het genoegen smaakt een eigen kind in de armen te sluiten, zult pijn voelen van alle abortussen in Nederland. In de Kamer vind niemand het een normale brief. Zelfs de mannen van de SGP kwamen haar zeggen dat dit toch niet de manier was. Misschien dat Rutte en Van der Staaij (SGP) haar nu binnenkort zullen vertellen wat dan wel de manier is, de koninklijke weg.

De roltrap bracht mevrouw Hennis naar de tweede verdieping. Daar sloeg zij linksaf de hoek om, en stapte zij vervolgens met kleine, voorzichtige pasjes over de lange gang die naar haar werkkamer op de burelen van de VVD leidt, vlak bij de Vrijden-

kersruimte, drie jaar geleden door Rutte opgetuigd, voor bedreigde kunstenaars, voor uitingvrijheid, en tegen strafrechtelijke bevoordeling van gelovigen.

Het is een beetje een droef kamer-tje geworden, met weinig leven erin. Genoeg bedreigde kunstenaars in de wereld, maar sinds de oprichting zijn er maar drie nieuwe foto's opgehangen, van lelijke mannen met volgetoedeerde schedels en gezichten. Bij nader inzien hadden ouderen van een verzorgingstehuis er toch geen behoefte aan de foto's in hun recreatieruimte op te hangen. De uitingvrijheid in handen van de VVD – zelfs de censuur glijdt erbij af.

Mevrouw Hennis bleef nog even door de gang lopen, want de gang was lang, en dit verhaaltje nog niet af voordat de vraag gesteld is of het inleveren van immateriële zaken nou anders beoordeeld zou moeten worden dan het inleveren van materiële. Een lastige kwestie, moralisme ligt op de loer, maar ik neig naar ja. Geld kun je makkelijk verdelen. Met zelfbeschikking gaat dat niet.

Hennis is niet de enige, ze doet het allemaal, het hoort bij de politiek. Onderweg naar het Binnenhof laten politici allemaal stukjes wezen vallen, steeds meer, als broodkruimels. Vanaf het Binnenhof kunnen zij hun eigen huis niet meer zien, al staan zij op de tenen. Op de terugweg, aan het einde van hun termijn, zullen zij aan de stenen moeten ruiken of er nog iets van zichzelf tussenzit. Het is: als de vogeltjes tenminste geen stukjes wezen lusten.

Het was dan ook goed te weten dat mevrouw Hennis ook nog een boel politie en justitie in haar portefeuille heeft, onderwerpen waarin een Kamerlid iets kan betekenen, en het desgewenst goed afreageren is.

Ze sloeg de hoek om, de VVD-kantoren op. In de hal stonden de spullen van een portretfotograaf opgesteld. Misschien was het voor een folder of de website, dat wist ik verder niet, maar de VVD'ers moesten op de foto. Aan het einde van de bijzondere dag kregen zij allemaal een blijvende herinnering mee naar huis.

Beschermvrouwe
van vrouwen en
homo's is
voorlopig even
uitbeschermd

Foto ANP

Q&A ROB VREEKEN

De onbeantwoorde vragen over Srebrenica

Wat is het belang van de arrestatie van Ratko Mladic?

Eindelijk zullen de vragen worden beantwoord die, zestien jaar na de genocide in Srebrenica, nog altijd niet zijn opgehelderd, met name over de betrokkenheid van Dutchbat.

Welke vragen?

Overste Ton Karremans onderhandelde kort voor de val van Srebrenica met Mladic over een vrije aftocht voor de ingesloten burgers van de enclave. Mladic verweet Karremans dat hij de Servische troepen had laten aanvallen. Er bestaat een filmopname van het gesprek. We zien een brutale, agressieve Mladic, die met intimiderende handgebaren Karremans in een obscuur verlichte ruimte aan een soort verhoor onderwerpt. 'U moet geen flauwekul verkopen, maar antwoord geven op mijn vragen', zegt Mladic bars. Karremans staat er beteuterd bij. Zijn miemiek en lichaamstaal verraden angst en nederigheid. 'I'm just the pianist', zegt hij. 'You are a bad pianist', antwoordt Mladic,

volgens de woorden van de tolk. In een andere scène zien we Mladic en Karremans buiten, ergens in de heuvels rond Srebrenica. Elders in de enclave worden op dat moment de Moslimvrouwen gescheiden van de mannen. De twee militairen heffen een glas slivovitsj op de geslaagde operatie. Even later overhandigt Mladic Karremans een cadeau, een schemerlamp. Karremans kijkt verrast en verheugd. 'Is this for my wife?', vraagt hij, en even later nogmaals: 'Is this for my wife?'

Maar wat zijn de vragen die door het Joegoslavië-Tribunaal beantwoord moeten worden?

De vragen zijn:

- 1) Was de schemerlamp inderdaad bedoeld voor de echtgenote van overste Karremans?
- 2) Zo ja, is de schemerlamp daadwerkelijk in haar bezit gekomen?
- 3) Staat de schemerlamp nog altijd op het dressoir van het echtpaar Karremans?
- 4) Hoe wist Mladic dat Karremans pianist

was, en vooral: hoe wist hij dat Karremans een slechte pianist was?

5) Heeft Karremans misschien bij een eerdere gelegenheid piano gespeeld voor Mladic?

6a) Zo ja, welke nummers heeft Karremans dan gespeeld?

6b) Heeft hij daar ook bij gezongen?

7) Hoorde wellicht *Hou je echt nog van mij, Rocking Billy?* tot de ten gehore gebrachte liederen?

8) Zo nee, waarom niet?

9) Zo ja, zijn er geluidsopnamen gemaakt van het optreden van overste Karremans?

10) Zijn deze opnamen per ongeluk gewist, net zoals er fotorolletjes met foto's van de massaslachting verloren zijn gegaan?

Waarom moeten deze vragen worden beantwoord?

Met het oog op *truth and reconciliation*, waarheidsvinding en verzoening. Vooral voor de familie van de slachtoffers is dat van niet te onderschatten belang.

INTERVIEW HEIN DE HAAS,

'Halveren

Immigranten zijn geen wanhopige gelukszoekers. Ze komen voor de banen die in Europa nog steeds voor het oprapen liggen.

Door Peter Giesen

Hoe lang kunnen we nog door Europa reizen zonder ons paspoort te laten zien of de kofferbak van onze auto open te maken? De Denen willen de permanente grenscontrole herinvoeren. Aan de andere kant van Europa hielden de Fransen Italiaanse treinen tegen, op zoek naar Tunesische migranten die een visum hadden gekregen. Loopt het verdrag van Schengen, het meest zichtbare symbool van de Europese integratie, gevaar? Heeft het vrij verkeer van personen en goederen in Europa zijn langste tijd gehad?

Ach, het zijn allemaal manoeuvres voor de publieke tribune, zegt Hein de Haas, een Nederlandse geograaf en antropoloog die migratievraagstukken onderzoekt aan de Universiteit van Oxford. Vorige week was hij even in Nederland op uitnodiging van de Society for International Development. 'Het zijn speldenprikken. Er bestaat een beeldvorming dat we worden overspoeld door vluchtelingen. Dat klopt niet, maar politici willen stoer overkomen. Maar ik geloof niet dat het verdrag van Schengen gevaar loopt. Het levert veel te veel economische schade op als het grensverkeer wordt platgelegd om iedereen te controleren.'

Dus worden er symbolische maatregelen genomen.

'Toen de Fransen de treinen met Tunesiërs tegenhielden bij Ventimiglia, werden meteen de oude smokkelroutes over de Alpen weer gebruikt. Het effect van zulke maatregelen is nul, maar de politieke schade is groot. Het versterkt bij burgers het gevoel dat Europa, in dit geval het verdrag van Schengen, een probleem is. Daarmee wordt het draagvlak voor Europa verder ondermijnd.'

Maar Europa kan al die illegale migranten toch niet zo maar toelaten?

'Het probleem is beperkt. In Libië heb je nu een ernstige vluchtelingencrisis. Er zijn al zo'n 500 duizend buitenlanders en 320 duizend Libiërs uit Libië vertrokken. De meesten gaan naar Egypte en Tunesië, of van daaruit verder naar hun eigen land. Slechts 1 procent is in Italië en Malta terechtgekomen. Opvang in de regio, roept Wilders, maar 99 procent komt al in de regio terecht. Dat gaat overigens bijna altijd zo met vluchtelingstromen.

'Daarnaast heb je de reguliere bootmigratie vanuit Noord-Afrika. Die bestaat al twintig jaar. Ik heb ooit geschat dat er elk jaar 40- tot 60 duizend mensen met een boot de Middellandse Zee oversteken. Dat moet je afzetten tegen de totale migratie uit niet-EU-landen naar de Europese Unie, zo'n 1,8 miljoen per jaar. Dan kom je op 2 tot 3 procent.'

Niet echt een tsunami.

'Het zijn wel significante aantallen, natuurlijk. Maar om nou te zeggen: daar gaat een grote dreiging van uit...'

'De meeste illegale migranten komen gewoon legaal binnen. Volgens schattingen komt ongeveer tweederde met een toeristenvisum of een tijdelijke werkvergunning binnen en blijft hangen. Van degenen die illegaal oversteken, komt slechts een minderheid met een bootje, want iedereen weet hoe gevaarlijk dat is. Veel meer mensen verstoppen zich in een vrachtwagen of een busje. Ze monstren aan op een schip, ze gebruiken valse papieren of ze lenen een paspoort van een neef op wie ze lijken. Er zijn talloze manieren.'

Het is moeilijk om koeltjes over immigratie te praten. Al snel vallen grote woorden. Voor de een is de migrant een wanhopige verschopping die onze so-

lidariteit verdient. Voor de ander een vreemdeling die onze cultuur bedreigt met zijn afwijkende gewoonte en gewelddadige religie. Hein de Haas probeert op een zakelijke manier naar immigratie te kijken. Hij doet al jaren onderzoek naar de trek naar Europa. Voor zijn research woonde hij een aantal jaren in Marokko, waar hij uitgebreid sprak met mensen die naar Europa wilden. Ook in andere Noord-Afrikaanse landen en Turkije deed hij onderzoek. De Haas stelt simpele vragen. Wie zijn die migranten eigenlijk? Hoeveel zijn het er? Waarom willen ze zo graag naar Europa? Wat doen ze in Europa? Kun je ze tegenhouden? Zo nee, is een rationeel migratiebeleid denkbaar?

Zijn conclusies zijn ontvullend. De mensen die de Middellandse Zee oversteken, zijn geen wanhopige gelukszoekers die de ellende van Afrika ontvluchten. Ze zijn allerminst straatarm: zelfs op het gammelste bootje kost een overtocht honderden euro's. Ze komen naar Europa omdat ze daar veel meer kunnen verdienen. In Europa bestaat een grote vraag naar illegale, goedkope arbeid. Zolang die vraag er is, zal het aanbod volgen, want aanbod is er meer dan voldoende.

Maatregelen om immigratie in te dammen, hebben een beperkt effect gehad, gefaald of zelfs averechts gewerkt. Daarom is het beter een actief immigratiebeleid te voeren, zodat je zo veel mogelijk de mensen binnenhaalt die je goed kunt gebruiken. Het zijn conclusies die hem niet altijd in dank worden afgenomen. De Haas: 'Jij bent pro-immigratie, wordt er dan gezegd. Maar ik probeer alleen naar de feiten te kijken.'

Het is moeilijk voor te stellen dat mensen hun leven wagen in een gammel bootje.

'In de media zie je vooral de gevallen waar het misgaat, de gammele, overbeladen vissersbootjes. Maar er zijn ook professionele mensensmokkelaars die met speedboten onder de radar doorgaan. Hoewel cijfers onbetrouwbaar zijn, is er wel eens een schatting gemaakt van het aantal mensen dat tijdens de overtocht overlijdt: 1 procent. Mensen zijn bereid dat risico te nemen. Hoe scherper de controles, hoe hoger het aantal slachtoffers'

Maar waarom? We zien beelden van migranten die worden uitgebuit door werkgevers, en opgejaagd door de politie, die op straat terecht komen.

'Er wordt te vaak gedacht: die mensen geloven allemaal dat in Europa de straten met goud geplaveid zijn. Maar dat is overdreven. De meeste mensen hebben goede redenen om te migreren. Tot voor kort kon je in Spanje vijf tot tien keer zo veel verdienen als in Marokko. Er is gewoon veel vraag naar goedkope arbeid. In de landbouw, de huizenbouw, de horeca, de dienstensector, huishoudelijk werk. Zolang er vraag naar arbeid is, volgt het aanbod vanzelf, want er is aanbod genoeg. Maar de illegale immigratie van Marokko naar Spanje is sterk afgenomen, omdat de meeste Marokkanen weten dat er in Spanje op dit moment geen droog brood is te verdienen.'

Bestaat die vraag naar illegale arbeid vooral in Zuid-Europa? Of ook in Nederland?

'Traditioneel is de zwarte economie in landen als Griekenland, Spanje en Italië veel groter. Maar ook in Nederland is voldoende illegaal werk, bijvoorbeeld in de horeca; denk aan de afwassers. Huishoudelijk werk is ook een migrantenjob geworden. In de tuinbouw werken ook altijd veel illegale migranten. Dat is nu waarschijnlijk iets minder,

ANTROPOLOOG IN OXFORD

instroom is kansloos'

Immigranten wachten op het Italiaanse eiland Lampedusa op de bus die hen naar een tijdelijk opvangcentrum zal brengen.

Foto Roberto Salomone / AFP

vanwege de beschikbaarheid van legale immigranten uit Oost-Europa.'

Komen immigranten niet op onze royale verzorgingsstaat af?

'Daar is helemaal geen overtuigend bewijs voor, terwijl er heel veel onderzoek naar is gedaan. De Verenigde Staten zijn het beste voorbeeld: slechte sociale voorzieningen, heel veel immigranten. Het Verenigd Koninkrijk, waar ik zelf woon: veel minder royaal dan Nederland, heel veel immigranten.

'Het hele debat wordt sterk vertekend door het verhaal van de gastarbeiders. Die zijn in de jaren zestig massaal gekomen na een lobby van de grote werkgevers. Industrieën die al op apegapen lagen, zijn nog een tijdje kunstmatig in leven gehouden met staatsubsidies en goedkope arbeid van migranten. In de jaren tachtig zijn die industrieën alsnog naar lagelonenlanden verplaatst.

'De werknemers, onder wie relatief veel allochtonen, zijn toen massaal in de WAO, WW en de bijstand terechtgekomen. Er is toen nooit gedacht aan integratiebeleid of het bevorderen van arbeidsparticipatie. Vooral de WAO werd door alle sociale partners toen als een goede oplossing gezien. Door specifieke historische omstandigheden hebben de toenmalige gastarbeiders een bovenmatig beroep gedaan op de sociale zekerheid. Veel meer recent aangekomen arbeidsmigranten maken niet per se meer aanspraak op een uitkering.'

Jonge Marokkanen, Antillianen en andere allochtonen zijn ook relatief vaak werkloos.

'Ja, maar in het geval van Turken en Marokkanen zijn zijn meestal geen migranten. Die zijn veelal in Nederland geboren.'

Verklaart dat niet de huiver voor immigratie? De eerste immigranten komen om te werken, de tweede generatie veroorzaakt problemen. Dat is een klassiek patroon.

'Dat is een grove generalisatie. Het is zonder meer waar dat de kinderen van voormalige gastarbeiders bovengemiddeld werkloos zijn. Dat is gedeeltelijk het gevolg van het ontbreken van een

integratiebeleid gericht op arbeidsparticipatie, sociale problematiek in migrantengezinnen, onafgemaakte scholing en discriminatie op de arbeidsmarkt.

'Aan de andere kant neemt de scholingsgraad onder de tweede en derde generatie snel toe. Grote groepen integreren wel degelijk; maar er is ook een groep die sterk is gemarginaliseerd. De oplossing is vooral te investeren in het onderwijs, het tegengaan van discriminatie en het stimuleren van arbeidsparticipatie.'

Europa heeft zijn best gedaan om illegale migranten buiten de deur te houden. Hoge hekken rond de Ceuta en Melilla, de Spaanse enclaves in Marokko. Met een geavanceerd radarsysteem probeert Spanje zijn wateren hermetisch af te sluiten. Semi-militaire patrouilleboten uit Spanje, Italië en Malta speuren de Middellandse Zee af op zoek naar boten met illegale migranten. Europa is een fort geworden, maar de migranten weten altijd weer een gat te vinden.

'De grens is veel te lang om af te sluiten. Daardoor treedt een waterbedeffect op. Als er wordt gepatrouilleerd rond de Straat van Gibraltar, kiezen migranten een meer oostelijke route. Of migranten proberen via de Canarische Eilanden Europa binnen te komen', zegt De Haas.

Bovendien werken de maatregelen soms averechts. 'De illegale bootmigratie is een gevolg van de invoering van een visumplicht voor Zuid-Europese landen, begin jaren negentig. Voor die tijd werkten Marokkanen als seizoenarbeiders in Spanje. Dat was een vorm van circulaire migratie die overheden eigenlijk liever willen hebben. Maar als je het moeilijker maakt om binnen te komen, gaan mensen niet meer terug naar eigen land.'

Volgens De Haas hebben veel regeringen ook een dubbele agenda. Ze treden op tegen illegale migranten, om hun kiezers te laten zien dat ze het probleem serieus nemen. Toch blijft het beleid halfslachtig. In Zuid-Europa zou de economie tot stilstand komen als illegale arbeid zou worden uitgebannen.

Maar ook in Nederland is vaak lank-

Foto Joost van den Broek

Een samenleving zonder illegale migratie, zonder zwart werk, bestaat niet

moedig opgetreden, zegt De Haas. 'De tuinbouw en horeca hebben lange tijd gedraaid op illegale arbeid. Dat is nooit met volle kracht aangepakt. Daarvoor zijn de economische belangen te groot. En illegaal huishoudelijk werk is al helemaal niet te controleren'

Is de politiek wel zo machteloos als u suggereert? In Nederland is de familie-migratie flink gedaald, omdat het kabinet het moeilijker heeft gemaakt om met iemand uit het land van herkomst te trouwen.

'Ja, maar kwam dat door die maatregelen? Of door het feit dat bijvoorbeeld Turkije veel welvarender is geworden, waardoor de immigratie uit Turkije helemaal is ingezakt. Bovendien trouwen Turken en Marokkanen uit de tweede en derde generatie al steeds minder vaak met iemand uit het land van herkomst. Dat is een structureel dalende

trend. De maatregelen van de overheid hebben wel enig effect gehad, maar ik zou het toch flink willen nuanceren.'

Dit kabinet wil de instroom van immigranten uit niet-Westerse landen halveren.

'Dat is kansloos. Het kabinet heeft een heleboel maatregelen gepresenteerd waarvoor Europese regels veranderd moeten worden. Dat gaat niet lukken. Nederland is in de Europese Unie een kleine factor geworden. Minister Leers komt altijd wel heel stoer terug uit Brussel, maar hij slaat nog geen deuk in een pakje boter. En zelfs als de maatregelen worden ingevoerd, zal het effect beperkt zijn. De doelstelling van het kabinet kunnen alleen gehaald worden als de economie volledig inzakt of als Nederland internationale mensenrechtenverdragen opzegt, waarin het recht op gezinshereniging verankerd is.

Dit kabinet wil illegaal verblijf ook strafbaar maken. Wat zal daar het gevolg van zijn?

'Dat het nog makkelijker wordt om illegale migranten uit te buiten. In het verleden was het mogelijk illegaal in Nederland te verblijven en legaal te werken en belasting te betalen. In de VS kan dat nog steeds. Maar in Nederland niet meer, sinds de invoering van de Koppelingwet. Het gevolg is niet zozeer dat er minder illegale migranten zijn gekomen. Maar wel dat de lonen van illegale migranten de afgelopen tien jaar zijn gedaald. Als je illegaliteit strafbaar stelt, zullen migranten verder marginaliseren.

'Een samenleving zonder illegale migratie, zonder zwart werk, bestaat niet. Als je dingen formeel regelt, zal er altijd een informeel circuit zijn. Ik vind dat niet zo erg, zolang het niet uit de klauwen loopt. In Nederland zijn naar schatting tussen de 60- en 130 duizend illegale migranten. Dat zijn mensen die werk doen dat anders blijft liggen. Het is een illusie dat je dat fenomeen helemaal kunt uitbannen.'

Is het niet veel beter om Afrika en Azië rijker te maken, zodat de inwoners niet meer naar Europa hoeven te komen?

CV

1969

Geboren in Sneek

1988

Eindexamen vwo in Bolsward

1995

Doctoraal sociale geografie Universiteit van Amsterdam

2003

Promotie aan Radboud Universiteit Nijmegen op een onderzoek naar de effecten van arbeidsmigratie op herkomstgebieden in Marokko

2004

Publicatie *Aroemi, Aroemi: Een Vreemdeling in Marokko* (uitgever Bulaaq)

2003-2005

Postdoctoraal onderzoek naar migratie en ontwikkeling; veldwerk in Marokko, Tunesië, Egypte en Turkije

2006

Senior Research Fellow aan het International Migration Institute van de Universiteit van Oxford

2009

Toekenning van een vijfjarige onderzoeksbeurs (Starting Grant) door de European Research Council (ERC) voor een vijfjarig onderzoeksproject naar de migratiedeterminanten en effecten van beleid op migratie

2011

Begint blog heindehaas.blogspot.com

'Als arme landen rijker worden, neemt de emigratie juist toe, in elk geval op de korte en middellange termijn. De armste mensen komen niet. Zelfs voor de overtocht in een gammel bootje betaal je soms meer dan duizend euro, voor de meeste mensen in Afrika bezuiden de Sahara zijn dat ettelijke jaarsalarissen. Ik heb zelf onderzoek gedaan in een heel marginaal gebied in Marokko. Europa lag daar helemaal niet op de radar. Casablanca, dat was het paradijs.'

'Als de welvaart toeneemt, krijgen mensen meer geld om de overtocht te betalen. Bovendien gaan ze meer onderwijs volgen. Daardoor nemen ook de ambities toe. Ze gaan lezen, ze worden nieuwsgierig naar een andere manier van leven. De meeste emigranten komen uit landen met een middeninkomen, zoals Marokko, Mexico of de Filipijnen. Pas als ze nog rijker worden, neemt de emigratie af. Dat zie je nu in Turkije gebeuren.'

U gelooft niet in een manier om de immigratie te stoppen.

'Nee, zolang we een open en rijk land zijn, zullen er migranten komen. Ik vind dat je zulke mensen, die een nuttige rol op de arbeidsmarkt kunnen vervullen, perspectief moet bieden en dat je werk moet belonen. Een asielzoeker mag niet werken, ook al kan een procedure jaren duren. Er hangt in Nederland ten onrechte een negatieve sfeer rond de term 'economische migrant'.

'We moeten nadenken over de periode na de crisis, als de arbeidsmarkt weer krap zal zijn. Dan hebben we mensen nodig. Over hoger opgeleiden, de kenniswerkers, wordt wel nagedacht. Maar voor een land met een klein taalgebied is het moeilijker concurreren om de beste ingenieurs. Die gaan liever naar de VS, het Verenigd Koninkrijk, Spanje of Frankrijk. Bovendien staat Nederland inmiddels niet meer bekend als een open en gastvrij land.'

'Maar we zullen ook behoefte hebben aan allerlei vaklieden en minder hoog geschoolde werknemers, zoals in de zorg. Daar moet je over nadenken. Je kunt bijvoorbeeld een puntensysteem instellen, zoals in traditionele immigratielanden als Australië.'